

Základy speciální pedagogiky

Tělesná postižení

- Somatopedie** - soma= tělo, paideia = výchova
- vědní obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a pracovním uplatněním tělesně a zdravotně postižených jedinců
- S se původně nazývala defektologie ortopedická. Tento termín se začal používat roku 1946, kdy začalo na UK studium speciální pedagogiky. Termín somatopedie zavedl tamtéž prof. František Kábele roku 1956.
- člověk s omezením hybnosti

Omezení hybnosti:

Primární

- zasažena vlastní pohybová schopnost člověka v důsledku narušení svalů, kostí, kloubů nebo nervové soustavy (tělesného postižení)

Sekundární

- dochází k narušení PS člověka nepřímo v důsledku různých onemocnění nebo zdravotního oslabení. U řady onemocnění je vyžadován klid na lůžku nebo jsou kontraindikovány mnohé pohybové aktivity. Nemocný může potom na sociální úrovni pociťovat podobná omezení jako v případě tělesného postižení.

Nemoc

Nemoc je onemocnění organismu a projevuje se příznaky, které jsou specifické a měnitelné v čase a v prostoru (Kubice, 1992, s. 204-205).
Z hlediska tělesného postižení je nemoc považována za sekundární onemocnění, protože vzniká až po vzniku postižení či onemocnění člověka. (Kubice, 2009)

Průběh nemoci může být:
- chronický, akutní, epizodický
- vlnitý, s obdobími remise
- s příznaky, které jsou specifické, měnitelné v čase a v prostoru

DMO - dětská mozková obrna

- závažné centrální onemocnění
- vzniká před narozením, při porodu nebo těsně po něm
- ozař 60 – 80% výskytu ze všech pohybových poruch
- typická je bilaterální nebratrnost, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesouřadivost, šklívkost, nedokonalost vnímání a nedostatečná představitelost, překonání a impulzivní reakce, střídání nálad a výkyvy v duševní výkonnosti, speciální vývoj řeči a řečové vzory

Formy DMO:

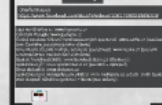
- 1) Spastická** - 3x častější
 - hemiparetická - obrna horní a dolní končetiny 1/3 těla
 - diparetická - většinou dolní končetiny
 - kvadruparetická - všechny 4 končetiny
- 2) Nespastická**
 - hypotonická - drábá obrna, výraznější bývá na DK, vyskytuje se u kojenců a kolem 3. roku věku se mění ve formu spastickou nebo dyskinetickou
 - dyskinetická (dříve extrapyramidová)
 - neprůběžně mimovolní pohyby
 - mozekovina - vyskytuje se vzácně, snížení svalového napětí

Paralytická - infekční onemocnění, objevovalo se hlavně u dětí v předškolním věku a zanechávalo trvalé a často velmi těžké následky zvládána v r. 1998 Sabinovou vakcínou

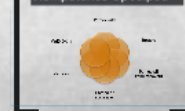
Lehká mozková dysfunkce (LMD), ADHD

- encefalopatie**
- lehčí typ poruchy CNS, asi 3% dětí, především chlapci**
- oslabení schopností a vlastností psychických funkcí zodpovědných za řízení, kontrolu, regulaci, koordinaci a integraci chování**
- projevy: psychomotorický neklid, psychická instabilita, změny nálad, impulzivní jednání**
- prognóza: hyperaktivita se upravuje v pubertě, poruchy pozornosti přetrvávají v 50% do dospělosti, emoční labilita, nižší aspirační úroveň, přecitlivělost**

Čtení

Kompetence Spec.ped

- Liga vozíčkářů o.s.: www.ligavozic.cz
- Centrum Paraple: www.paraple.cz
- Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců: www.caths.cz

Rozšiřující literatura:

- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-069-7.
- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.
- VALENTA, M., MULLER, O. *Psychopedie*. Praha: Paria, 2003. ISBN 80-7320-063-5.
- ENDOVÁ, P. – RENOTIÉROVÁ, M. *Somatopedie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 56 s. ISBN 80-2441-097-4.
- FRIEDLOVÁ, K. *Režimní stimulace v základní ošetrovatelské péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1314-4.
- HRUŠKA, J. *Komplexní systém výchovně vzdělávací péče o děti a mladšího s tělesným postižením*. 1. vyd. Praha: Septima, 1997. 118 s. ISBN 80-85901-47-7.
- MULLER, O. et al. *Terapie ve speciální pedagogice*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 295 s. ISBN 80-244-1072-3.
- OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u dětí s dětskou mozkovou obrnou*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 52 s. ISBN 80-210-3242-1.
- OPATŘILOVÁ, D. – ZAMĚČNÍKOVÁ, D. *Somatopedie – teorie a distančnímu vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Paid, 2007. 123 s. ISBN 978-80-7315-137-9.
- VITKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. vyd. Brno: Paid, 2006. 304 s. ISBN-10: 80-7315-134-0.

Markéta Sedláková

Základy speciální pedagogiky

Tělesná postižení

- **Somatopedie** - soma= tělo, paideia = výchova
- vědní obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a pracovním uplatněním tělesně a zdravotně postižených jedinců

• S se původně nazývala defektologie ortopedická. Tento termín se začal používat roku 1946, kdy začalo na UK studium speciální pedagogiky. Termín somatopedie zavedl tamtéž prof. František Kábele roku 1956.

- **člověk s omezením hybnosti**

Omezení hybnosti:

Primární

- zasažena vlastní pohybová schopnost; člověk v důsledku narušení svalů, kostí, slach, kloubů nebo nervové soustavy (tělesného postižení)

Sedkundární

- dochází k narušení PS člověka nepřímě v důsledku různých onemocnění nebo zdravotního oslabení. U řady onemocnění je vyžadován klid na lůžku nebo jsou kontraindikovány mnohé pohybové aktivity. Nemocný může potom na speciální úrovni pociťovat podobné omezení jako v případě tělesného postižení.

Nemoc

Paralýza nemotivuje orgánovou poruchu, přičemž je třeba rozlišit úplnou a částečnou paralýzu (Hájek v. 1990, Šimáková, in M.Š. 2001)

Částečná paralýza může být spouštěna pro- a za-úspěšnou reakcí, ale za-úspěšnou reakcí (Dostálová, Šimáková, 2002)

• Individuální závažní mentální onemocnění (Schneiderská, 2002)

DMO - dětská mozková obrna

- závažné centrální onemocnění
- vzniká před narozením, při porodu nebo těsně po něm
- cca 50 – 60% výskytu ze všech pohybových poruch
- typická je tělesná neobratlost, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesouhlasí realita, lůžkovatost, nedokonalost vnímání a nedostatečná představitelost, překonání a impulzivní reakce, sčítání nálad a výkyvy v duševní vykonatelnosti, opožděný vývoj řeči a řečové vady

Formy DMO:

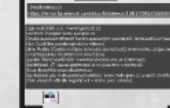
- **1) Spastická** - 3x častější
 - hemiparetická - obrna horní i dolní končetiny 1/2 těla
 - diparetická - většinou dolní končetiny
 - kvadruparetická - všechny 4 končetiny
- **2) Nespastická**
 - hypotenzní - slabá obrna, výraznější bývá na DK, vyskytuje se u kojenců a kolem 2. roku věku se mění ve formu spastickou nebo dyskinetickou
 - dyskinetická (čive extrapyramidová)
 - nepoádacelné mimovolní pohyby
 - mazzeková - vykazuje se vzácně, snížení svalového napětí

Obnova obrny - infekční onemocnění, objevovalo se hlavně u dětí v předškolním věku a zanechávalo trvale a často velmi těžké následky zlikvidována v r. 1958 Sabínovou vakcínou

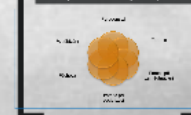
Lehká mozková dysfunkce (LMD), ADHD

- **encefalopatie**
- **lehčí typ poruchy CNS, asi 3% dětí, především chlapci**
- **oslabení schopností a vlastností psychických funkcí zodpovědných za řízení, kontrolu, regulaci, koordinaci a integraci chování**
- **projevy: psychomotorický neklid, psychická instabilita, změny nálad, impulzivní jednání**
- **prognóza: hyperaktivita se upravuje v pubertě, poruchy pozornosti přetrvávají v 50% do dospělosti, emoční labilita, nižší aspirační úroveň, přecitlivělost**

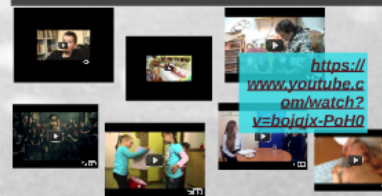
Odkazy:

Kompetence Spec.ped

- Liga vozíčkářů o.s.: www.ligavozic.cz
- Centrum Paraple: www.paraple.cz
- Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců: www.caths.cz

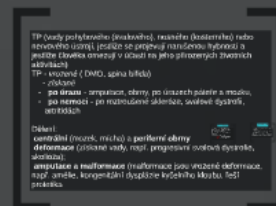
<https://www.youtube.com/watch?v=h0j1x-PoH0>

Rozšiřující literatura:

- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno : MSD, 2006. ISBN 80-88633-40-3.
- VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha : Parita, 2003. ISBN 80-7320-063-5.
- ENDOVÁ, P. – RENOTIEROVÁ, M. *Somatopedie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 56 s. ISBN 80-2441-097-4.
- FRIEDLÖVÁ, K. *Bazální stimulace v základní ošetrovatelské péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 188 s. ISBN 978-80-247-1314-4.
- HRUSKÁ, J. *Komplexní systém výchovné vzdělávací péče o děti a mládež s tělesným postižením*. 1. vyd. Praha: Septima, 1997. 118 s. ISBN 80-85801-47-7.
- MÜLLER, O. et al. *Terapie ve speciální pedagogice*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 295 s. ISBN 80-244-1075-3.
- OPATRILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 52 s. ISBN 80-210-3242-1.
- OPATRILOVÁ, D. – ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Somatopedie – texty k distančnímu vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Paid, 2007. 123 s. ISBN 978-80-7315-137-9.
- VITKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. vyd. Brno: Paid, 2006. 304 s. ISBN 10-

Markéta Sedláková

- **Somatopedie** - soma= tělo, paideia = výchova
- vědní obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a pracovním uplatněním tělesně a zdravotně postižených jedinců
- S se původně nazývala defektologie ortopedická. Tento termín se začal používat roku 1946, kdy začalo na UK studium speciální pedagogiky. Termín somatopedie zavedl tamtéž prof. František Kábele roku 1956.
- **člověk s omezením hybnosti**

Historie

- 1913 – otevřen Jedličkův ústav pro zmrzačené v Praze. (Prof. MUDr. Rudolf Jedlička)
- František Bakule (1877–1926) a od roku 1920 ředitel ústavu a školy
- 1919 - brněnský ústav pro OsTP - Kociánka - ředitel Jan Chlup

kociánka

TP (vady pohybového (svalového), nosného (kosterního) nebo nervového ústrojí, jestliže se projevují narušenou hybností a jestliže člověka omezují v účasti na jeho přirozených životních aktivitách)

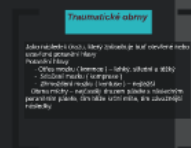
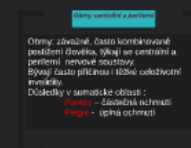
TP - *vrozené* (DMO, spina bifida)

- *získané*

- **po úrazu** - amputace, obrny, po úrazech páteře a mozku,
- **po nemoci** - po roztroušené skleróze, svalové dystrofii, artritidách

Dělení:

centrální (mozek, mícha) a **periferní obrny**
deformace (získané vady, např. progresivní svalová dystrofie, skolióza);
amputace a malformace (malformace jsou vrozené deformace, např. amélie, kongenitální dysplázie kyčelního kloubu, řeší protetika

Obrny centrální a periferní

Obrny: závažné, často kombinované postižení člověka, týkají se centrální a periferní nervové soustavy.

Bývají často příčinou i těžké celoživotní invalidity.

Důsledky v somatické oblasti :

Parézy – částečná ochrnutí

Plégie - úplná ochrnutí

Traumatické obrny

Jako následek úrazu, který způsobuje buď otevřené nebo uzavřené poranění hlavy

Poranění hlavy

- Otřes mozku (komoce) – lehký, střední a těžký
- Stlačení mozku (komprese)
- Zhmoždění mozku (kontuse) – nejtěžší

Obrna míchy – nejčastěji úrazem páteře s následným poraněním páteře, čím blíže krční míše, tím závažnější následky.

Omezení hybnosti:

Primární

- zasažena vlastní pohybová schopnost člověka v důsledku narušení svalů, kostí, šlach, kloubů nebo nervové soustavy (tělesného postižení)

Sedkundární

- dochází k narušení PS člověka nepřímo v důsledku různých onemocnění nebo zdravotního oslabení. U řady onemocnění je vyžadován klid na lůžku nebo jsou kontraindikované mnohé pohybové aktivity. Nemocný může potom na sociální úrovni pociťovat podobná omezení jako v případě tělesného postižení.

Nemoc

Porucha rovnováhy organismu s prostředím, přičemž vznikají anatomické a funkční změny v organismu (Kábele, 1992; Jonášková, in Müller, 2001).

Z hlediska somatopedie není nemoc považována jen za biologickou odchylku, ale za typ sociálního znevýhodnění (Bendová, Renotíerová, 2005).

- krátkodobé (akutní): infekční onemocnění
- dlouhodobé: epilepsie, **progresivní** svalová dystrofie, nádorová onemocnění, benigní nádory
 - **stacionární**

DMO - dětská mozková obrna

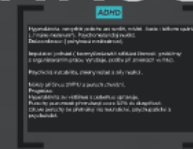
- závažné centrální onemocnění
- vzniká před narozením, při porodu nebo těsně po něm
- cca 50 – 60% výskytu ze všech pohybových poruch
- typická je tělesná neobratnost, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesoustředěnost, těkavost, nedokonalost vnímání a nedostatečná představivost, překotné a impulzivní reakce, střídání nálad a výkyvy v duševní výkonnosti, opožděný vývoj řeči a řečové vady

Formy DMO:

- **1) Spastická** - 3x častější
 - **hemiparetická** - obrna horní i dolní končetiny ½ těla
 - **diparetická** - většinou dolní končetiny
 - **kvadraparetická** - všechny 4 končetiny
- **2) Nespastická**
 - **hypotonická** - chabá obrna, výraznější bývá na DK, vyskytuje se u kojenců a kolem 3. roku věku se mění ve formu spastickou nebo dyskinetickou
 - **dyskinetická** (dříve extrapyramidová)
 - - nepotlačitelné mimovolní pohyby
 - **mozečková** - vyskytuje se vzácně, snížení svalového napětí

Dětská obrna - infekční onemocnění, objevovalo se hlavně u dětí v předškolním věku a zanechávalo trvalé a často velmi těžké následky zlikvidována v r. 1958 Sabinovou vakcínou

Lehká mozková dysfunkce (LMD), ADHD

- **encefalopatie**
- **lehčí typ poruchy CNS, asi 3% dětí, především chlapci**
- **oslabení schopností a vlastností psychických funkcí zodpovědných za řízení, kontrolu, regulaci, koordinaci a integraci chování**
- **projevy: psychomotorický neklid, psychická instabilita, změny nálad, impulzivní jednání**
- **prognóza: hyperaktivita se upravuje v pubertě, poruchy pozornosti přetrvávají v 50% do dospělosti, emoční labilita, nižší aspirační úroveň, přecitlivělost**

ADHD

Hyperaktivita, nevydrží potichu ani sedět, neklid, často i během spánku („hnáno motorem“). Psychomotorický neklid.
Diskoordinace (pohybová neobratnost).

Impulzivní jednání (bezmyšlenkovité střídání činností, problémy s organizováním práce, vyrušuje, potíže při změnách ve hře).

Psychická instabilita, změny nálad a síly reakcí .

Někdy příčinou SVPU a poruch chování.

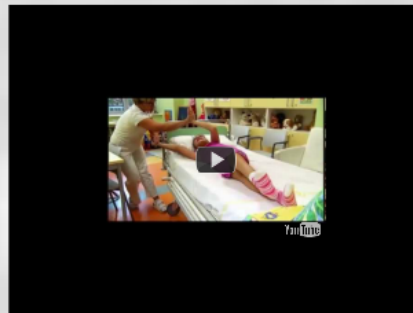
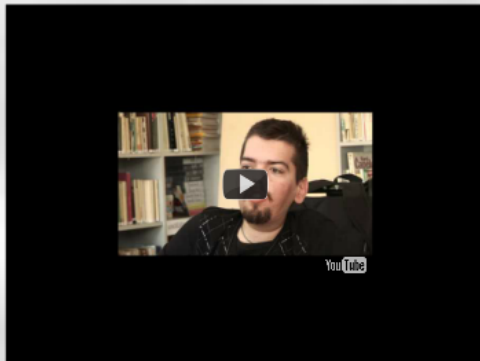
Prognóza:

Hyperaktivita se většinou s pubertou upravuje.

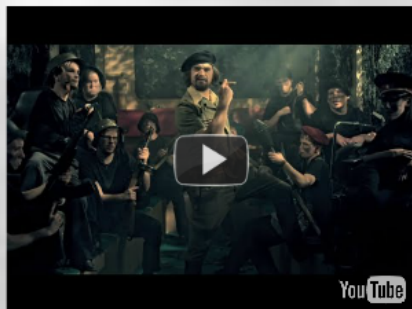
Poruchy pozornosti přetrvávají cca v 50% do dospělosti.

Citové poruchy se přetvářejí na neurotické, psychopatické a psychotické.

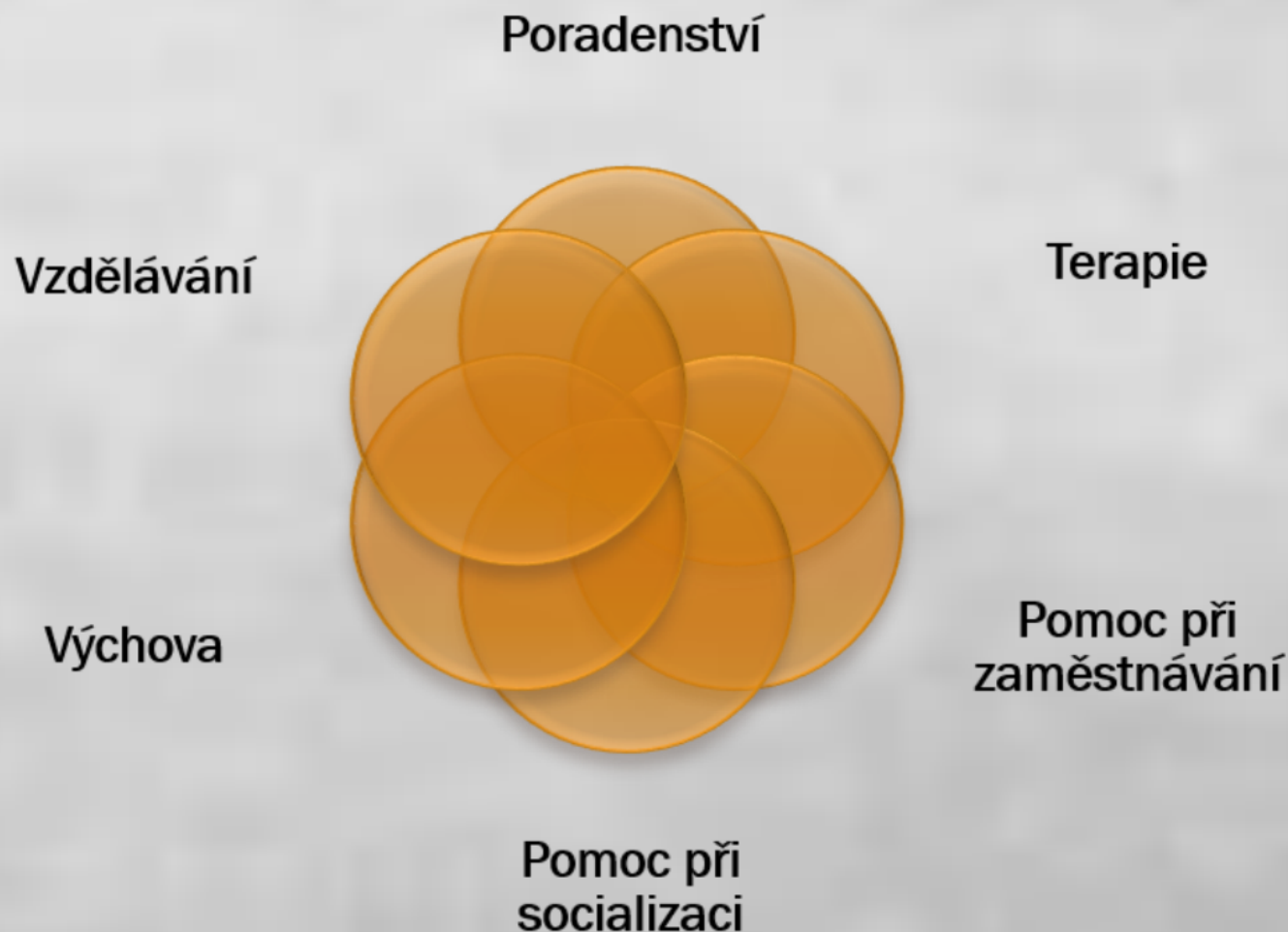
- Liga vozíčkářů o.s.: www.ligavozic.cz
- Centrum Paraple: www.paraple.cz
- Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců: www.caths.cz

[https://
www.youtube.c
om/watch?
v=bojqjx-PoH0](https://www.youtube.com/watch?v=bojqjx-PoH0)

Kompetence Spec.ped

Odkazy:

(malformace)

<https://www.facebook.com/ricarfx/videos/1061709333869059/>

Liga vozíčkářů o.s.: www.ligavozic.cz

Centrum Paraple: www.paraple.cz

Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců: www.caths.cz (současný člen Českého paralympijského výboru)

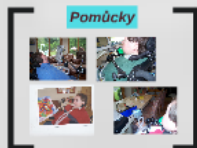
Unie Roska (Česká multiple sclerosis společnost): www.roska.cz (pacienti s roztroušenou mozkomíšní sklerózou)

Spolek Trend vozíčkářů: www.trendvozickaru.cz (Olomouc)

Společnost „E“: www.spolecnost-e.cz (pacienti s epilepsií)

Svaz diabetiků: www.diabetes.cz

Společnost pro mukopolysacharidózu: www.mukopoly.cz a další. (měli byste znát alespoň několik organizací + komu jsou určeny).

Pomůcky

Rozšiřující literatura:

- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno : MSD, 2006. ISBN 80-86633-40-3.
- VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha : Parta, 2003. ISBN 80-7320-063-5.
-
- ENDOVÁ, P. – RENOTIÉROVÁ, M. *Somatopedie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 56 s. ISBN 80-2441-097-4.
- FRIEDLOVÁ, K. *Bazální stimulace v základní ošetrovatelské péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1314-4.
- HRUŠKA, J. *Komplexní systém výchovně vzdělávací péče o děti a mladistvé s tělesným postižením*. 1. vyd. Praha: Septima, 1997. 118 s. ISBN 80-85801-47-7.
- MÜLLER, O. et al. *Terapie ve speciální pedagogice*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 295 s. ISBN 80-244-1075-3.
- OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 52 s. ISBN 80-210-3242-1.
- OPATŘILOVÁ, D. – ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Somatopedie – texty k distančnímu vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Paid, 2007. 123 s. ISBN 978-80-7315-137-9.
- VÍTKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. 304 s. ISBN-10: 80-7315-134-0.
-

Základy speciální pedagogiky

Tělesná postižení

- **Somatopedie** - soma= tělo, paideia = výchova
- vědní obor speciální pedagogiky, který se zabývá výchovou, vzděláváním a pracovním uplatněním tělesně a zdravotně postižených jedinců

• S se původně nazývala defektologie ortopedická. Tento termín se začal používat roku 1946, kdy začalo na UK studium speciální pedagogiky. Termín somatopedie zavedl tamtéž prof. František Kábele roku 1956.

• člověk s omezením hybnosti

Omezení hybnosti:

Primární

- zasažena vlastní pohybová schopnost; člověk v důsledku narušení svalů, kostí, slach, kloubů nebo nervové soustavy (tělesného postižení)

Sedkundární

- dochází k narušení PS člověka nepřímě v důsledku různých onemocnění nebo zdravotního oslabení. U řady onemocnění je vyžadován klid na lůžku nebo jsou kontraindikovány mnohé pohybové aktivity. Nemocný může podstatně uspokojit podobné omezení jako v případě tělesného postižení.

Nemoc

Paralytické nemoci orgánů a systémů, které způsobují omezení pohybové schopnosti člověka (Vilim, 1990; Šimekovič, in: MŠM, 2001).
Chromosomální poruchy vedí k poruše psychomotorické, ps a tělo jsou ovlivněny, ale až po určitém věku (Moravská, v: Dědictví, 2002).

• Individuálně závažné omezení omezení fyzického omezení
• Dědičné, získané onemocnění, chronická onemocnění

DMO - dětská mozková obrna

- závažné centrální onemocnění
- vzniká před narozením, při porodu nebo těsně po něm
- cca 50 – 60% výskytů ze všech pohybových poruch
- typická je tělesná neobratlost, nerovnoměrný vývoj, zvýšená pohyblivost a neklid, nesouměrnost, lůbovost, nedokonalost vnímání a nedostatečná představitost, překonné a impulzivní reakce, ztráta nálad a výkyvy v duševní vykonatelnosti, opožděný vývoj řeči a řečové vady

Formy DMO:

- 1) **Spastická** - 3x častější
 - hemiparetická - obrna horní i dolní končetiny 1/2 těla
 - diparetická - většinou dolní končetiny
 - kvadruparetická - všechny 4 končetiny
- 2) **Nespastická**
 - hypertenzní: slabá obrna, výraznější bývá na DK, vyskytuje se u kojenců a kolem 2. roku věku se mění ve formu spastickou nebo dyskinetickou
 - dyskinetická (čive extrapyramidová)
 - nepodárečné mimovolné pohyby
 - mazzeková - vykytuje se vzácně, snížení svalového napětí

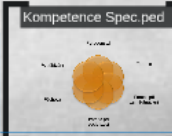
Obnova obrny - infekční onemocnění, objevovalo se hlavně u dětí v předškolním věku a zanechávalo trvale a často velmi těžké následky zlikvidována v r. 1958 Sabřinovou vakcínou

Lehká mozková dysfunkce (LMD), ADHD

- **encefalopatie**
- **lehčí typ poruchy CNS, asi 3% dětí, především chlapci**
- **oslabení schopností a vlastností psychických funkcí zodpovědných za řízení, kontrolu, regulaci, koordinaci a integraci chování**
- **projevy: psychomotorický neklid, psychická instabilita, změny nálad, impulzivní jednání**
- **prognóza: hyperaktivita se upravuje v pubertě, poruchy pozornosti přetrvávají v 50% do dospělosti, emoční labilita, nižší aspirační úroveň, precitlivělost**

Odkazy:

- <https://www.youtube.com/watch?v=bojajx-PaH0>

- Liga vozíčkářů o.s.: www.ligavozic.cz
- Centrum Paraple: www.paraple.cz
- Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců: www.cath.s.cz

<https://www.youtube.com/watch?v=bojajx-PaH0>

Rozšiřující literatura:

- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-060-7.
- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006. ISBN 80-88633-40-3.
- VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha: Parta, 2003. ISBN 80-7320-063-5.
- ENDOVÁ, P. – RENOTIEROVÁ, M. *Somatopedie pro výchovné pracovníky*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 56 s. ISBN 80-2441-097-4.
- FRIEDLOVÁ, K. *Bazální stimulace v základní ošetrovatelské péči*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 188 s. ISBN 978-80-247-1314-4.
- HRUSKÁ, J. *Kompletní systém výchovné vzdělávací péče o děti a mládež s tělesným postižením*. 1. vyd. Praha: Septima, 1997. 118 s. ISBN 80-86901-47-7.
- MÜLLER, O. et al. *Terapie ve speciální pedagogice*. 1. vyd. Olomouc: VUP, 2005. 295 s. ISBN 80-244-1075-3.
- OPATRILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 52 s. ISBN 80-210-3242-1.
- OPATRILOVÁ, D. – ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Somatopedie – texty k distančnímu vzdělávání*. 1. vyd. Brno: Paid, 2007. 123 s. ISBN 978-80-7315-137-9.
- VITKOVÁ, M. *Somatopedické aspekty*. 2. vyd. Brno: Paid, 2006. 304 s. ISBN 80-

Markéta Sedláková